

Turun yliopisto
University of Turku

Yksilön ja yhteisön etu vastakkain?

Prof. Veikko Launis
Lääketieteellinen etiikka
Kliininen laitos, Turun yliopisto

EETTINEN LÄHTÖKOHTA

HELSINGIN JULISTUS (Artikla 8):

Vaikka lääketieteellisen tutkimuksen ensisijainen tarkoitus on tuottaa uutta tietoa, tämä tavoite ei koskaan voi olla etusijalla yksittäisten tutkittavien oikeuksiin ja etuihin nähden.

LAKI LÄÄKETIETEELLESTÄ TUTKIMUKSESTA
(4 §):

Lääketieteellisessä tutkimuksessa tutkittavan etu ja hyvinvointi on aina asetettava tieteen ja yhteiskunnan etujen edelle.

KOLME TULKINTAA

1) Vahingon tuottamisen kieltö (non-maleficence):

Tutkimus ei saa vaarantaa yksilön etua (oikeuksia) eikä hyvinvointia (Joel Feinberg / John Stuart Mill)

2) Ihmisarvo (human dignity): Ei koskaan pelkästään välineenä vaan aina myös päämääränä sinänsä (Immanuel Kant)

3) Oikeudenmukaisuus (justice and human rights): Yksilön etua ei saa uhrata tieteen alttarilla (Barilan)

1. VAHINGON TUOTTAMISEN KIELTO

- Yksilön edun ja hyvinvoinnin vaarantaminen ei ole sama asia kuin yksilön terveyden vaarantaminen
 - Tutkimuslaki (4 §): ”Tutkittavan saa asettaa alttiiksi vain sellaisille toimenpiteille, joista odotettavissa oleva terveydellinen tai tieteellinen hyöty on selvästi suurempi kuin tutkittavalle mahdollisesti aiheutuvat riskit ja haitat.”
- Tutkittava voi antaa tietoisensa suostumuksensa tutkimukseen sisältyviin riskeihin, jolloin hän toimii oman etunsa mukaisesti (ja sopusoinnussa oman hyvinvointinsa kanssa)
- Yksilön etu ja hyvinvointi vaarantuvat, jos tutkittavaa painostetaan tai hänelle ei kerrota riittävästi tutkimuksen luonteesta
- Tutkimus ei saa vaarantaa koehenkilön terveyttä, koska tutkijalla ei ole siihen oikeutta (lääkärin etiikka ja Helsingin julistuksen Artikla 9 kieltävät tämän)

2. IHMISARVON KUNNIOITTAMINEN

- Tutkittavaa ei saa kohdella milloinkaan pelkkänä välineenä (informattina, raaka-aineena, koekaniinina), vaan aina myös päämääränä sinänsä
- Periaatteesta **ei** seuraa, että tutkittavalla on moraalinen oikeus hyötyä tutkimukseen osallistumisesta (tutkimus ei ole hoitoa)
- Periaatteesta seuraa, että tutkittavan edusta ja hyvinvoinnista tulisi huolehtia myös tutkimuksen päättymisen jälkeen
- Periaatteesta seuraa, että tutkimuksella tulee tavoitella hyötyjä tutkittavan kaltaisille potilaille ja hänen kärsimilleen sairauksille tai vähintäänkin muita kansanterveydellisesti merkittäviä hyötyjä
- Koehenkilöiden rekrytoiminen tutkimukseen, joka ainoastaan hyödyttää tutkijaa / tutkimuksen rahoittajaa taloudellisesti, on yleensä epäeettistä

3. OIKEUDENMUKAISUUSTULKINTA

- ”An army may expose soldiers to significant risk during wartime, but it would be unjust to subject them to the same level of risk as subjects of medical experiments. Risk in battle is in the nature of soldiering; being a Human guinea pig is not.”

Yechiel Michael Barilan: *Human Dignity, Human Rights, and Responsibility* (2012)

- Merkittävien terveystriskien sisällyttäminen lääketieteelliseen tutkimukseen on väärin ja epäoikeudenmukaista, vaikka sellaisia voi sisältyä muuhun yhteiskunnan säätlemään toimintaa (esim. sodankäynti)
- On väärin ja epäoikeudenmukaista, että yleisen terveyshyödyn tuottamiseksi osaa ihmisistä kohdellaan epäoikeudenmukaisesti (vrt. Tuskegeen syfilistutkimus Yhdysvalloissa 1930-luvulla)

POHDINTAA

- Tulkinnat ovat pikemminkin toisiaan tukevia kuin toisensa poissulkevia
- Tulkinnoista **ei** seuraa, ettei tutkimukseen saa sisältyä terveysriskejä – niiden ottaminen saattaa olla tutkittavan edun mukaista ja sopusoinnissa hänen hyvinvointinsa kanssa
- Tulkinnoista seuraa, että ihmiseen kohdistuvaan lääketieteelliseen tutkimukseen osallistuminen ei ole kenenkään moraalinen tai laillinen oikeus
- Voisiko se olla moraalinen velvollisuus?
- Bioetikko John Harrisin mukaan voi!

POHDINTAA

- "Biomedical research is so important that there is a positive moral obligation to pursue it and to participate in it."
- "This will obviously include minimally invasive and minimally risk procedures (...). The argument concerning the obligation to participate in research should be compelling for anyone who believes there is a moral obligation to help others, and/or a moral obligation to be just and do one's share."

J. Harris: "Scientific Research Is a Moral Duty,
Journal of Medical Ethics 2005;31, 242–248

- Velvollisuus osallistua tutkimukseen perustuu vastavuoroisuuden ja yhteisvastuullisuuteen ja on moraalisesti rinnastettavissa epätäydelliseen (vapaaehtoiseen) velvollisuuteen luovuttaa verta

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

- Lääketieteellisen tutkimuksen kohdalla yhteiskunnan etu on parhaassa tapauksessa myös yksilön etu
- Kyse on muustakin kuin ymmärrykseen perustuvasta suostumuksesta (hyöty-haitta -analyysi, lääkärin etiikka)
- Tutkimukseen osallistuminen ei ole moraalinen oikeus vaan (epätäydellinen) moraalinen velvollisuus

